

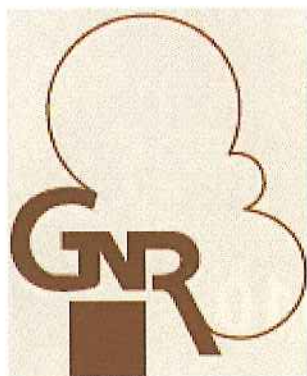
Roodborsttapuit, Boomleeuwerik en Boompieper

Dirk Prop

Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken &
Goois Natuurreservaat

Roodborsttapuit, Boomleeuwerik en Boompieper in Gooi en Vechtstreek 2010

Een gezamenlijke uitgave van
**Goois Natuurreservaat &
Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken**

p/a
VWG Subgroep Avifauna
Postbus 1028
1200BA Hilversum
broedvogels@vwggooi.nl
www.vwggooi.nl
Uitgave VWG: 192

Tekst : Dirk Prop
Tekening : Marjolein Prop
Review : Juun de Boer & Poul Hulzink
Kaarten : Google ©Tele Atlas
Satelieffoto's : Google ©DigitalGlobe, Aerodata International Surveys

Omslag : Roodborsttapuit bij Hilversumse Wasmeer (foto Folkert de Boer)

Copyright 2010 – Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum; Goois Natuurreservaat Hilversum.
Overname van gegevens is alleen toegestaan met bronvermelding en na schriftelijke toestemming van de
Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken via bovenstaand adres.

De waarnemers

De volgende waarnemers hebben een of meer waarnemingen ingezonden via www.broedvogelkartering.nl en www.waarneming.nl:

Alberts, Rene; Appel, I van; Balen-Blanken, van; Berg, Hans van der; Berge, Ad van den; Beusekom, Ruud van; Blommestein, Louis; Boer, Juun de; Boer, Folkert de; Boon, Onno den; Borhem, Alwin; Bos, Carolien; Bosgra, Wouter; Brandes, Eric; Brandjes, Jeroen; Brink, Joop van de; Brinkman, Christian; Brook, Jenny; Bruin, Ellen de; Coenjaerts, Frank; Deijk, Jurrien van; Derriks, Frank; Diederens, Hub; Diekema, Ties; Dieleman, Marinus; Dijk, Ricardo van; Dijkers, Han; Dijkstra, Mark; Doorn, Pieter; Dorp, Dick van; Eijndhoven, Walter; Eising, Mark; Elders, Johan; Froom, Evert; Gijsselhart, Frank; Gijssen, Pascal; Ginkel, Leen van; Gobin, Sam; Goede, Dick de; Gulijk, A. van; Hartog, Loes; Heus, Francette; Hoekemeijer, Pauline; Hollander, P den; Holsink, Ton; Hooff, Anita van; Hoogendoorn, Jan-Willem; Hooren, P. van; Hooymans, Jasper; Hopman, Nico; Houten, Marc van; Huisman, Ellen; Hulzink, Poul; Janmaat, Kees; Jansen, Auke; Jong, Jan de; Jong, Joost de; Jonkers, Dick; Kamp, Jochem van de; Keijer, Peter; Keuning, Paul; Kijlstra, Wobbe; Klarenberg, Albert; Klein, Harry de; Klop, Adriaan; Knecht, Bart de; Koetsier, Bea; Krijnen, Peter; Labout, Harald; Lakeman, Ton; Lam, Erik; Lamers, Geert; Land, A. van der; Laout, D.; Leeuwen, Hans van; Leeuwen, Steven van; Leijdekker, Conny; Logtmeijer, Peter; Maanen, Rob van; Maas, Carla van der; Massaro, Giovanni; Mather, Noor; Meesters, Koos; Mooij, Jan; Nigtevecht, C. van; Oosterhout, Hans van; Peterse, Guus; Peterse, Hans; Poel, Paul van de; Pomp, Erik; Pontenagel, Gerd-Jan; Postma, Ad; Prop, Dirk; Reenen, André van; Reenen, Andre van; Reinstra, Erwin; Rense, Rien; Riemens, Jeroen; Rohde, Wouter; Roos, Frank; Rouw, Peter de; Rozier, Kees; Russer, Hans; Schaft, Peter; Scharringa, Jelle; Scheerder, Nanda; Schep, Will; Schippers, Rudy; Schippers, Rudy; Schonewille, Rick; Schonewille, Tinus; Steenbergen, Hanno; Stip, Anthonie; Sukkel, Henk; Tak, Paul; Top, Arnold; Veenman, Cor; Veldman, Erwin; Vink, Carel de; Vliet, Michiel van; Vos, Helmoet; Vreeman, Joachim; Vries, Suzanne de; Wasscher, Marcel; Weenen, Hugo; Weijde, Rick van der; Welle, Erik van der; Werven, Daan van; Wester, Remco; Wierst, Sjoerd van; Wijs, Rombout de; Winthorst, Trudy; Wortelboer, Rick; Wustenhoff, Marianne.

Figuur 1 Roodborsttapuit op de Westerheide (foto Christian Brinkman)

Speciale vermelding voor Ronald Hofmeester die het leeuwendeel van de waarnemingen voor zijn rekening nam, als een toets van het uitgebreide onderzoek dat hij in het broedseizoen van 2009 heeft uitgevoerd (Hofmeester, 2010).

Inhoudsopgave

1.	Samenvatting	5
2.	Inleiding	5
3.	Het gebied	5
4.	Werkwijze	6
4.1.	Methode	6
5.	Resultaten.....	7
5.1.	Inleiding.....	7
5.2.	Roodborsttapuit.....	9
5.3.	Boomleeuwerik.....	10
5.4.	Boompieper.....	11
6.	Conclusies	12
6.1.	Biotopen	12
6.2.	Beheer.....	13
6.3.	Het gebruik van internet	13
7.	Geraadpleegde bronnen	15

1. Samenvatting

Roodborsttapuit, Boomleeuwerik en Boompieper blijven het uitstekend doen op de heidevelden van het Goois Natuurreservaat (GNR), zo blijkt uit de inventarisatie in 2010 waar 130 waarnemers aan hebben bijgedragen.

Het aantal vastgestelde territoria in het gehele werkgebied van de vogelwerkgroep bedraagt 157 Roodborsttapuiten, 32 Boomleeuweriken en 117 Boompiepers.

Het aantal vastgestelde territoria van Boompieper en Roodborsttapuit laat een sterk toename zien. De stijging is vooral het gevolg van de intensivering van de inventarisatie die in vergelijking met 2009 fijnmaziger was, door meer waarnemers is uitgevoerd en vroeger is gestart.

Het aantal Boomleeuweriken is stabiel gebleven. Door de opvallende zang en de grote territoria heeft een intensivering van de telling weinig invloed op het resultaat gehad.

De drie onderzochte soorten zijn in het Gooi zeer sterk gebonden aan de heideterreinen. Bij de Boomleeuwerik is deze binding zelfs 100% terwijl de beide andere soorten incidenteel ook nog voorkomen in het veenplassengebied, met name rond het Naardermeer.

Ook al lijken de eisen die de drie soorten stellen veel op elkaar in het Gooi, namelijk de aanwezigheid van heide, er zijn ook duidelijk verschillen. De Boompieper vereist bomen in zijn biotoop, terwijl de Boomleeuwerik een groot oppervlak aan schrale vegetatie nodig heeft. Het optimale biotoop van de Roodborsttapuit wordt gekenmerkt door een structuurrijke vegetatie in een overwegend open landschap.

Niet eerder is in het Gooi zo'n volledig beeld verkregen van de verspreiding van de drie soorten. Zonder het gebruik van internet (www.waarneming.nl, www.vwggooi.nl en www.broedvogelkarting.nl) was een dergelijke grootschalige inventarisatie niet mogelijk geweest. Wel is de conclusie dat naast het verzamelen van de incidentele waarnemingen ook gerichte telling uitgevoerd moeten worden en dat kennis van het gebied noodzakelijk blijft bij het uitwerken van de resultaten.

2. Inleiding

In aansluiting op het onderzoek van R. Hofmeester in 2009 is ook in 2010 een inventarisatie uitgevoerd van de drie Gooise heidevogelsoorten Boompieper, Boomleeuwerik en Roodborsttapuit.

Het doel van deze inventarisatie was om een nog vollediger beeld te verkrijgen van de drie soorten, en zo mogelijk de conclusies met betrekking tot biotoopvoorkeuren verder te preciseren en onderbouwen.

In vergelijking met 2009 was het telgebied groter. Deze besloeg het gehele werkgebied van de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, terwijl de inventarisatie in 2009 beperkt was tot de heidevelden van het Goois Natuurreservaat (GNR).

Voor het eerst geschiedde het verzamelen en de verwerking van de waarnemingen via drie verschillende internetsites. De vraag was of deze methode een betrouwbaar beeld geeft van de territoria en of deze methode ook geschikt is voor andere grootschalige inventarisaties.

3. Het gebied

Het telgebied omvat het volledige werkgebied van de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken.

Het areaal heeft als noordgrens de oevers van de provincie Flevoland langs het IJmeer, Gooimeer en Eemmeer, als westgrens het Amsterdam-Rijnkanaal, als oostgrens de rivier de Eem en als zuidgrens de Rijksweg A1, de Zandheuvelweg, de oostelijke- en zuidelijke grens van de gemeente Hilversum en het Tienhovens Kanaal en de noordelijke grens van de Nijenrode Polder.

Het oppervlakte bedraagt 32.963 ha.

Een belangrijk deelgebied in het Gooi, het Laarder Wasmeer dat ongetwijfeld leefgebied vormt voor de drie vogelsoorten, is niet meegenomen omdat dit gebied in 2010 niet toegankelijk was vanwege een bodemsanering in uitvoering.

4. Werkwijze

4.1. Methode

Verzoek inzenden waarnemingen

Via de website van de VWG en het verenigingsblad "de Korhaan" is aan vogelwaarnemers gevraagd om de waarnemingen van de drie Gooise heidevogelsoorten in het werkgebied van de VWG te verzenden via www.vwggooi.nl of www.waarneming.nl.

Beide sites maken gebruik van Googlemaps waar met de muisaanwijzer op een kaart precies de plaats kan worden aangeklikt waar de vogel is waargenomen. De computer zet dit om naar de coördinaten en stuurt deze door naar de server van de website waar de gegevens worden geregistreerd in de database.

Veldperiode

Gedurende de periode van februari - oktober 2010 zijn de waarnemingen ingezonden door 130 waarnemers. In aanvulling op deze incidentele waarnemingen zijn door de schrijver van dit rapport ook meer systematische bezoeken gebracht aan de verschillende heidevelden. Een groot aantal waarnemingen zijn afkomstig van R. Hofmeester die als vervolg op zijn eerdere onderzoek ook in 2010 veel systematische gebiedstellingen heeft gedaan.

Bewerking via www.broedvogelkartering.nl

Aan het einde van het broedseizoen zijn de waarnemingen uit beide systemen geëxporteerd en samengevoegd¹.

Nadat de waarnemingen zijn ontdebeld, waarover later meer, zijn de waarnemingen tot 15 juli 2010 geïmporteerd in www.broedvogelkartering.nl om de territoria te berekenen.

www.broedvogelkartering.nl

In een artikelje in het Vogeljaar (Prop et al, 2010) is de werking van deze site beschreven. Dit programma clustert de waarnemingen tot territoria volgens de BMP regels (Broedvogel Monitoring Project) van SOVON (van Dijk 2004).

Eén van de regels is bijvoorbeeld dat de maximale diameter 2 x de fusie afstand bedraagt. De fusieafstand bedraagt bij de Boomleeuwerik 300m en bij de andere twee soorten 200m. Het resultaat van de berekening is te zien op een stippenkaart, waarbij een stip het berekende middelpunt is van een cluster waarnemingen van eenzelfde territorium.

Bij het importeren zijn de codes van waarneming.nl omgezet naar de BMP categorieën (individu, paar, territoriumindicatie, nestindicatie en nest).

Ontdubbelen

Waarnemingen van eenzelfde datum worden nooit samengevoegd in een territorium maar als nieuw territorium geregistreerd of aan een reeds bestaand cluster toegevoegd. Deze methodiek is gebaseerd op de normale werkwijze bij broedvogelinventarisaties, waarbij de tellers zorgen dat er geen dubbele waarnemingen worden ingevoerd. Bij het verzamelen van alle incidentele waarnemingen zoals bij de inventarisatie van de drie heidesoorten het geval was, is natuurlijk niet uit te sluiten dat verschillende waarnemers een vogel voor de tweede keer op een dag invoeren. Of, wat ook regelmatig voorkomt dat een duo waarnemers allebei hun waarneming via internet registreren. Indien dit niet wordt gecorrigeerd, dan zou dit resulteren in een te hoog aantal territoria. Voordat de berekening werd uitgevoerd zijn daarom de waarnemingen van verschillende waarnemers op dezelfde dag met een afstand van minder dan 2 x de fusieafstand ontdebeld door één van deze duo-waarnemingen te verwijderen².

Wat is het minimaal aantal waarnemingen nodig per territorium?

Op sommige weekenden met mooi weer, zijn alle vogelaars in het Gooi er op uit getrokken en kan wel meer dan de helft van het telgebied bezocht zijn, maar op de meeste dagen zal hooguit enkele procenten van het gebied zijn geteld. Tussen de verschillende gebieden zijn ook grote verschillen. Zo is de Tafelberg een populair heideveld bij de vogelaars en worden de Hoorneboegse Heide en de Laapersheide minder gefrequenteerd. Methodologisch is dit lastig omdat het aantal bezoeken dat aan een gebied is gebracht mede bepalend is voor het minimum aantal benodigde waarnemingen per territorium (1, 2 of 3). Maar hoeveel bezoeken zijn er aan een gebied gebracht? Bij de gewone

¹ Dank aan Hans van Oosterhout voor het beschikbaar stellen van de gegevens uit www.waarneming.nl

² Het is aan te bevelen dat het clusteren door www.broedvogelkartering.nl zodanig wordt aangepast dat waarnemingen van eenzelfde datum maar van verschillende waarnemer samengevoegd worden, uiteraard rekening houdend met de BMP regels zoals de fusieafstand. Op deze manier zou het omslachtige handmatige ontdebelen achterwege kunnen blijven.

Roodborstapuit, Boomleeuwerik en Boompieper in Gooi en Vechtstreek in 2010

inventarisaties volgens de BMP methode wordt dit keurig geadministreerd, maar bij het verzamelen van alle losse waarnemingen is dit lang niet altijd duidelijk. Het is moeilijk om te schatten welk deel van het telgebied gemiddeld op een waarneemdag is bezocht. Een gering aantal waarnemingen uit een bepaald gebied kan wijzen op een lage dichtheid maar ook op een lage waarneemfrequentie. Door eigen waarnemingen was het toch mogelijk hier een redelijk beeld van te verkrijgen en op basis hiervan is gekozen voor een grens van minimaal 2 waarnemingen per territorium met uitzondering van Hoorneboegse en Laapersheide waar een minimum van 1 waarneming is aangehouden.

5. Resultaten

5.1. Inleiding

Aantallen en dichtheden van territoria

Tabel 1 en Tabel 2 vatten de resultaten van de aantallen en dichtheden van de territoria in 2009 en 2010 samen.

Bij de soortbespreking wordt verder ingegaan op de details.

Om een goede vergelijking te kunnen maken tussen 2009 en 2010, is in de tabellen een subtotaal opgenomen van de heidevelden, die zowel in 2009 als 2010 integraal zijn geteld.

	Roodborstapuit			Boomleeuwerik		Boompieper	
	Ha	Aantal	Aantal / 100 ha	Aantal	Aantal / 100 ha	Aantal	Aantal / 100ha
Limifische heide	23	2	9	1	4	5	22
Vliegheide	12	2	17	0	0	3	25
Groeve Oostermeent	14	1	7	0	0	3	21
Nieuwe Bussumerheide	20	6	30	2	10	5	25
Fransche Kampheide	20	6	30	1	5	3	15
Blaricummerheide	44	9	20	1	2	10	23
Tafelbergheide	52	23	44	6	12	14	27
Hoorneboegse Heide	85	14	16	2	2	13	15
Zuiderheide	98	22	22	6	6	14	14
Bussumerheide	124	25	20	4	3	12	10
Westerheide	210	37	18	7	3	20	10
Subtotaal	702	147	21	30	4	102	15
Hilversums Wasmeer	12	1	8	0	0	1	8
Omgeving Naardermeer	±200	4	2	0	0	6	3
Natuurbrug Zanderij Crailoo	±20	1	5	2	10	3	15
Laapersheide	12	2	17	0	0	5	42
Kortenhoef	±10	1	10	0	0	0	0
Breukelenveense Plassen	±10	1	10	0	0	0	0
Overig	31.997	0	0	0	0	0	0
totaal	32.963	157	0,5	32	0,1	117	0,4

Tabel 1 Aantal en dichtheden van de territoria van drie Gooise heidesoorten in de verschillende gebieden in 2010

Roodborsttapuit, Boomleeuwerik en Boompieper in Gooi en Vechtstreek in 2010

	Roodborsttapuit		Boomleeuwerik		Boompieper	
	2009	2010	2009	2010	2009	2010
Limitische heide	1	2	0,5	1	2	5
Vliegheide	0	2	0	0	1	3
Groeve Oostermeent	2	1	0	0	3	3
Nieuwe Bussumerheide	2	6	0,5	2	3	5
Fransche Kampheide	2	6	0	1	3	3
Blaricummerheide	4	9	3	1	11	10
Tafelbergheide	16	23	4	6	11	14
Horneboegse Heide	13	14	2	2	6	13
Zuiderheide	12	22	7	6	10	14
Bussumerheide	13	25	4	4	9,5	12
Westerheide	24	37	7	7	11,5	20
subtotaal	89	147	28	30	71	102
Hilversums Wasmeer		1		0		1
Omgeving Naardermeer		4		0		6
Natuurbrug Zanderij Cralloo		1		2		3
Laapersheide		2		0		5
Kortenhoef		1		0		0
Breukelenveense Plassen		1		0		0
Postiljonheide		0		0		0
totaal		157		32		117

Tabel 2 Aantal territoria van de drie heidesoorten in de verschillende heidegebieden in 2009 en 2010

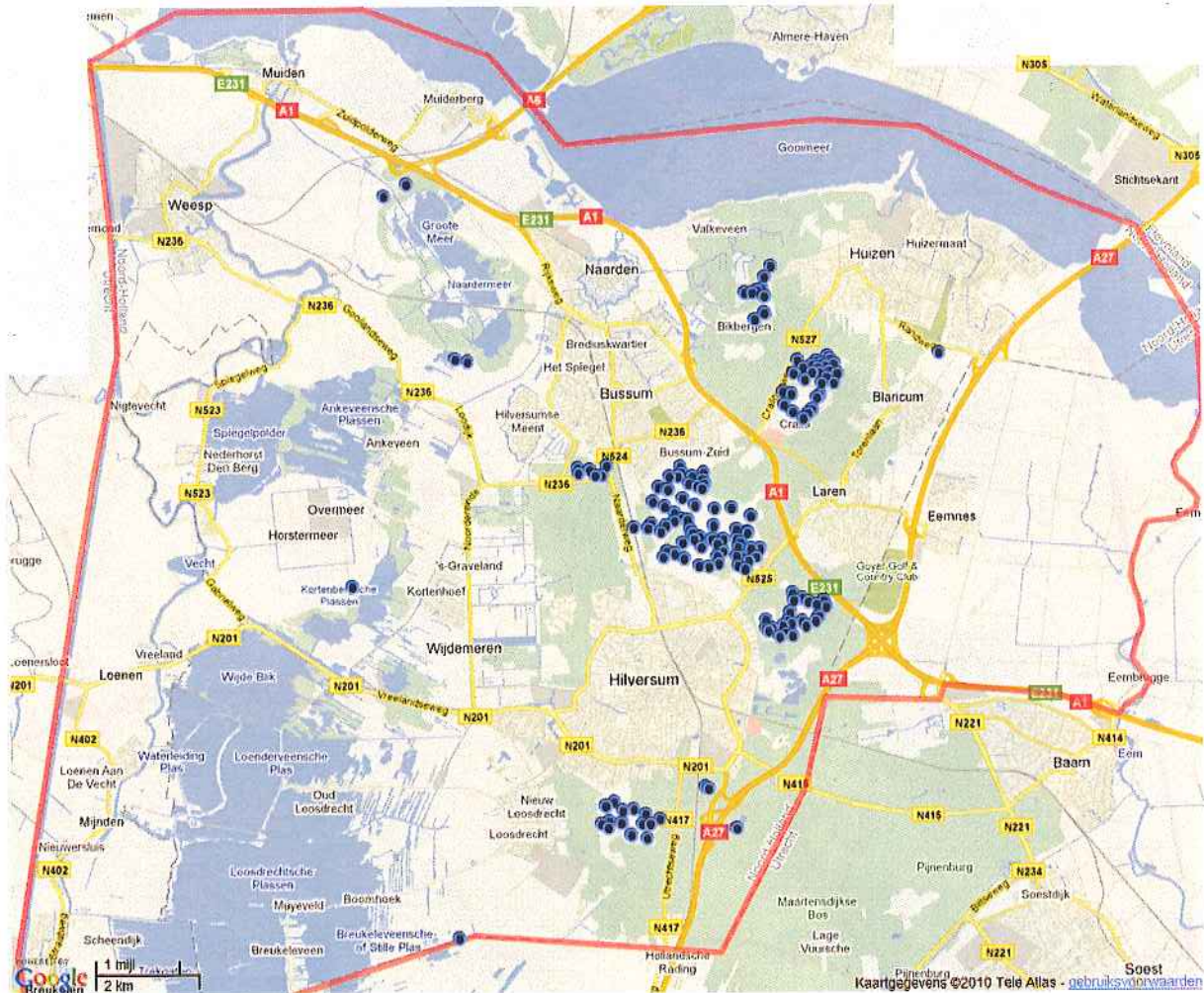
Aantal waarnemingen per territorium

Over het algemeen was het aantal waarnemingen dat tot een territorium was geclusterd hoog. Zoals in Tabel 3 te zien is, is het gemiddeld aantal waarnemingen per territorium bij de Boomleeuwerik het hoogste, namelijk 5.7 Dit komt door de opvallende verdragende zang in combinatie met de grote territoria. De territoria met het maximum aantal waarnemingen lagen alle drie op de Tafelbergheide. Blijkbaar wordt dit gebied het meest intensief bezocht door de waarnemers. De 17 waarnemingen van het territorium van de Boomleeuwerik waren afkomstig van maar liefst 14 waarnemers.

	Aantal dagen waarneem-dagen	Aantal waarnemingen	Gemiddeld aantal waarnemingen per territorium	Maximum aantal waarnemingen per territorium
Boompieper	69	421	3.6	8
Boomleeuwerik	87	194	5.7	17
Roodborsttapuit	73	686	4.2	15

Tabel 3 Aantal waarneemdagen, waarnemingen en aantal waarnemingen per territorium

5.2. Roodborsttapuit

Figuur 2 Verspreiding van de Roodborsttapuit in 2010. De stip is het berekende centrum van het territorium. De rode lijn is de grens van het telgebied.

Verspreiding

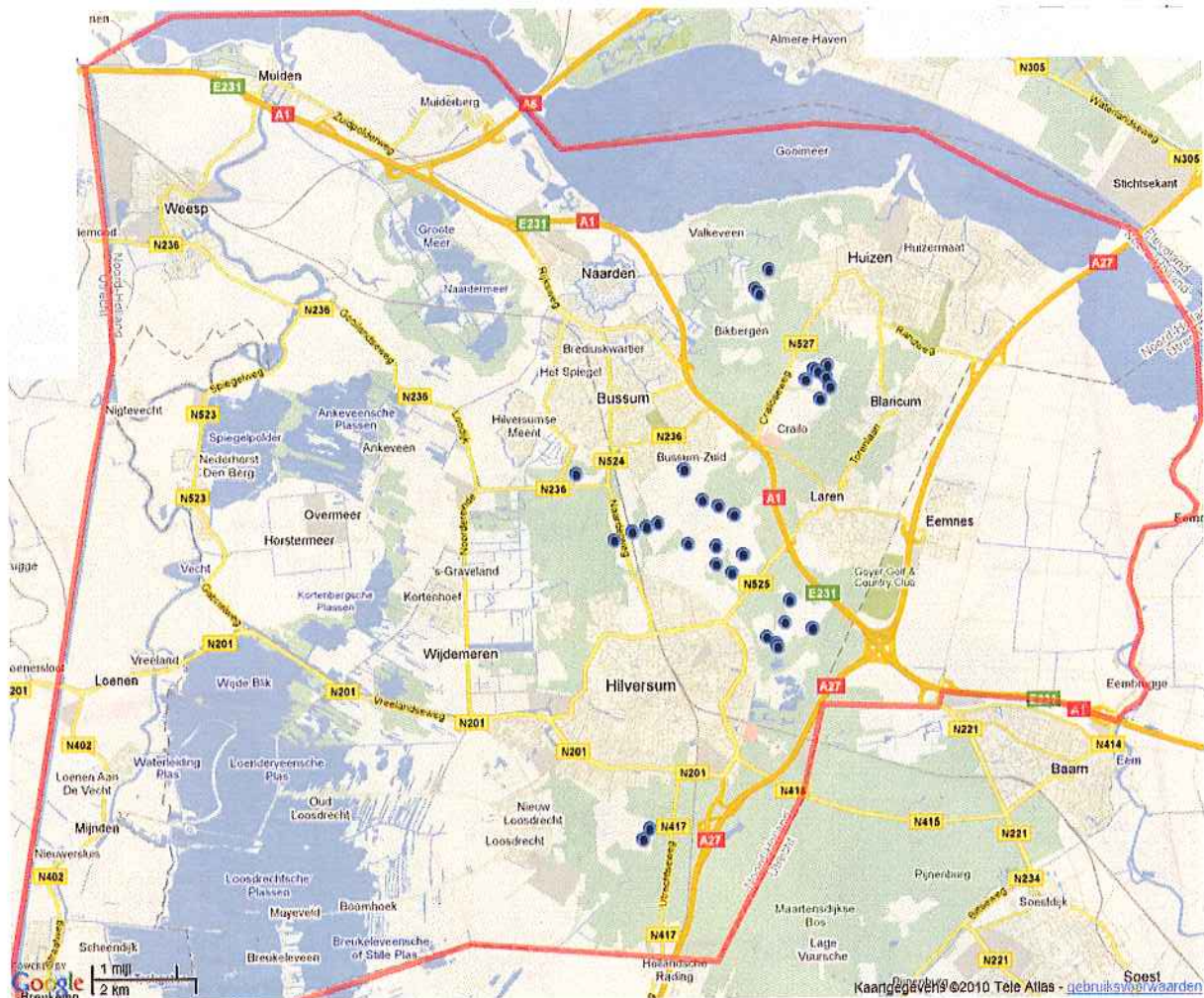
Met 157 territoria is de Roodborsttapuit de talrijkste van de drie heidesoorten. Op alle heidevelden is de soort aangetroffen, met uitzondering van de Postiljonheide. De hoogste dichtheid is geteld op de Tafelberg met 44 paar / 100 ha. In contrast met het talrijke voorkomen op de heidevelden, ontbreekt de soort in de Eempolder en komt hij slechts incidenteel voor in het veenplassengebied. Hier zijn enkele territoria vastgesteld bij Kortenhoef, de Breukelenveense Plassen en in de randgebieden van het Naardermeer.

Aantalsontwikkeling

Het aantal vastgestelde territoria ligt in 2010 65% hoger dan in 2009. Een opvallende toename die vooral het gevolg zal zijn van de intensivering van de telling (er waren meer waarnemers en de inventarisatie is vroeger gestart). Tellingen in hetzelfde gebied in dezelfde periode in 2009 en 2010 door R. Hofmeester laten eveneens een stijging zien. Ook dit zal het gevolg zijn van de methode die in 2010 fijnmaziger was dan in 2009. Een vergelijking met voorgaande jaren is dus in feite nu nog niet te maken. Daarvoor zullen de tellingen volgens de methode en intensiviteit van 2010 ook in de volgende jaren moeten worden voortgezet.

De Roodborsttapuit is pas sinds de laatste 15 jaar zo'n talrijke vogel in het Gooi. Daarvóór herbergden de heidevelden slechts enkele broedparen en op de kleinere veldjes ontbrak de soort volledig. Op vele plaatsen was de Roodborsttapuit in de jaren zestig verdwenen om aan het einde van de jaren zeventig en in het begin van de jaren tachtig weer een toename te laten zien (Jonkers et al. 1987). Een toename die zich tot op heden heeft voortgezet. De recente ontwikkeling is in lijn met de landelijk index van SOVON die tussen 1990 en 2008 een verviervoudiging van de populatie laat zien.

5.3. Boomleeuwerik

Figuur 3 Verspreiding van de Boomleeuwerik in 2010. De stip is het berekende centrum van het territorium. De rode lijn is de grens van het telgebied.

Verspreiding

De 32 territoria van de Boomleeuwerik liggen allemaal in de heidegebieden in het Gooi. Daarbuiten zijn geen territoria vastgesteld. De hoogste dichtheid komt voor op de Tafelberg met 12 paar / 100 ha. De soort komt in alle heidevelden voor waar schrale vegetatiezones voorkomen. Op drie heidevelden waar deze ontbreken, is de soort afwezig: Laapersheide, Groeve Oostermeent en Postiljonheide.

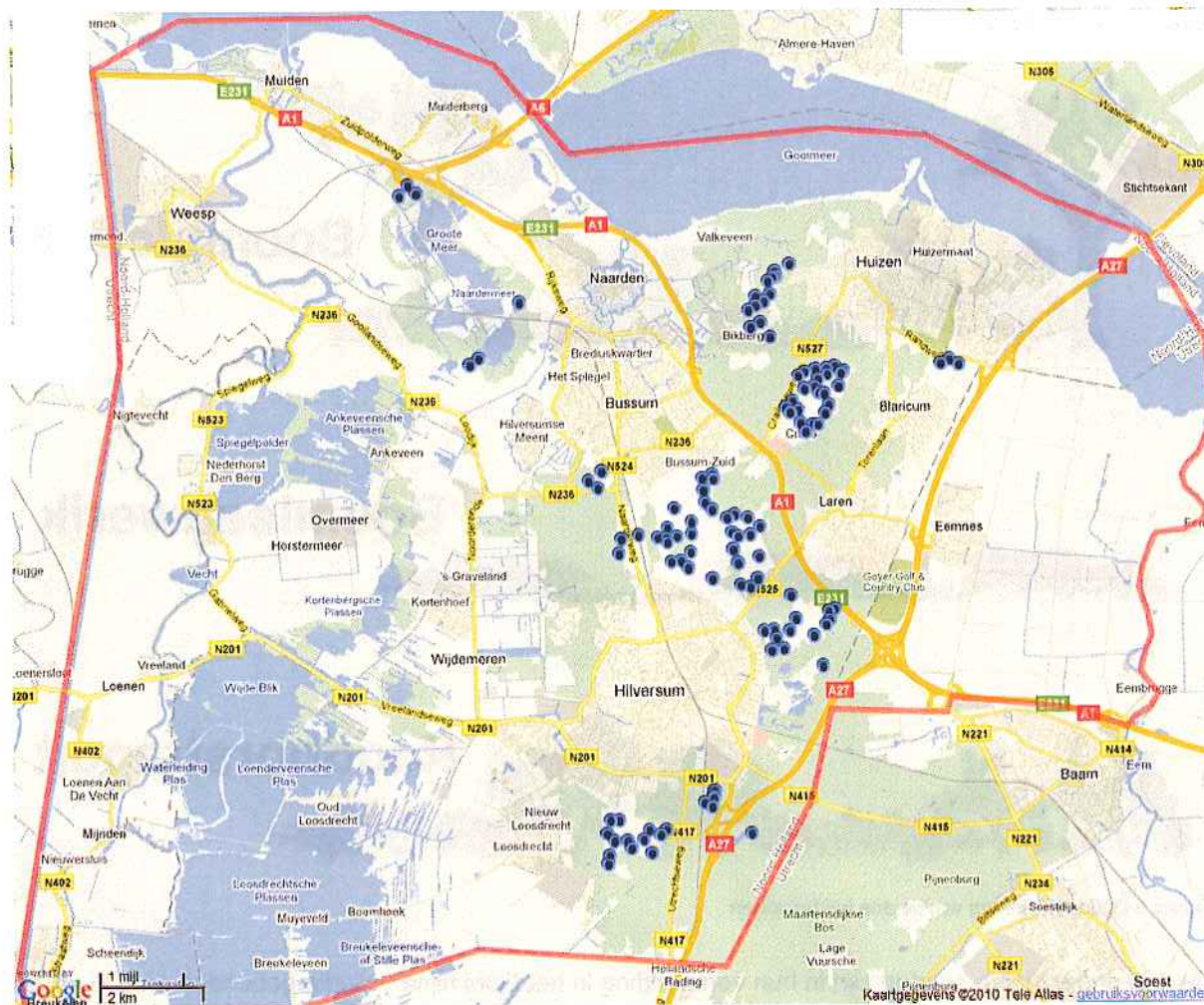
Aantalsontwikkeling

In tegenstelling tot de Roodborsttapuit en de Boompieper is het aantal Boomleeuweriken stabiel gebleven ten opzichte van 2009. Het intensiever tellen heeft zoals gezegd voor wat betreft de boomleeuwerik vermoedelijk geen "oprijvende" werking op de aantallen gehad. Ook in voorgaande jaren zijn waarschijnlijk de meeste territoria vastgesteld vanwege het manifestere gedrag van deze soort in vergelijking met de beide andere soorten.

Ook in het begin van de vorige eeuw was de Boomleeuwerik op de open heidevelden een gewone broedvogel. Vanaf de vijftiger jaren is er echter een sterke afname ingezet en in de periode van 1966-1970 zaten er in het hele Gooi slechts drie paar (Jonkers et al. 1987). Ook in 1982 ontbrak de soort nog volledig op de Zuider- en Westerheide. Daarna is het crescendo gegaan tot het redelijk stabiel niveau van de laatste 15 jaar.

De SOVON index laat ook een recente stabilisatie zien, nadat de populatie in het begin van de negentiger jaren is verduubeld. Een opvallende stijging, die in het Gooi in nog sterkere mate opgetreden lijkt te zijn.

5.4. Boompieper

Figuur 4 Verspreiding van de Boompieper in 2010. De stip is het berekende centrum van het territorium. De rode lijn is de grens van het telgebied.

Verspreiding

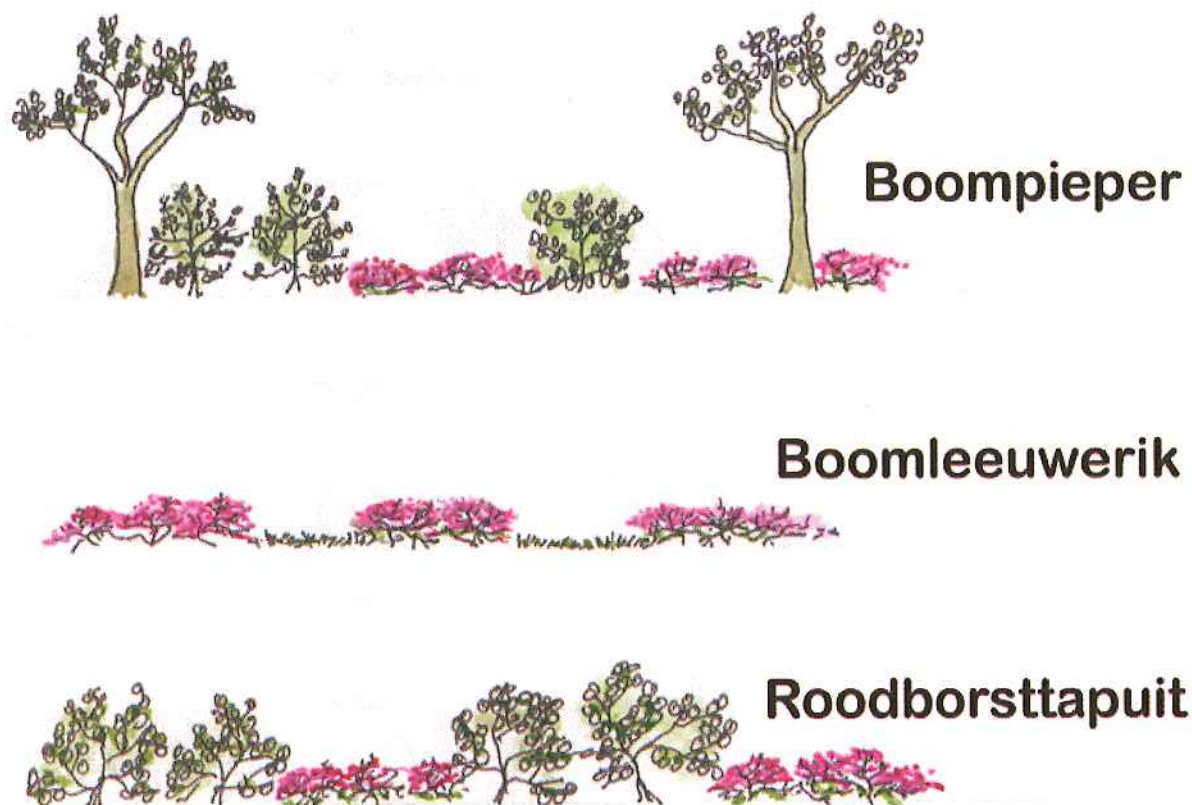
De Boompieper is met 117 territoria een talrijke broedvogel in het Gooi. Met uitzondering van de Postiljonheide is de soort op alle heidevelden aangetroffen met de hoogste dichtheid op de Tafelberg met 27 paar / 100 ha. In de Eempolder en rond de Vechtplassen ontbreekt de soort volledig. Wel konden echter wel enkele territoria rond het Naardermeer vastgesteld worden.

Aantalsontwikkeling

Net als de Roodborsttapuit laat de Boompieper een opvallende toename zien ten opzicht van 2009, die waarschijnlijk verklaard kan worden door de intensivering van de inventarisatie. De Boompieper is op de Gooise heidevelden altijd een talrijke broedvogel geweest. Van 1967 tot 1970 werden 130 broedparen op de Gooise stuwwal vastgesteld, waarvan ca 98 op de heidevelden. Het dichtgroeien van de heideterreinen deed veel Boompiepers daarna verdwijnen en in 1972 werden er nog maar 31 paren vastgesteld. Het verwijderen van veel opslag van de heide heeft daarna een gunstig effect gehad. In 1981 hadden zich hier, toen de meeste gebieden waar Boompiepers voorkwamen werden onderzocht, weer 64 paren gevestigd (Jonker et al. 1987). Daarna is de populatie redelijk stabiel gebleven hoewel plaatselijke schommelingen optraden als gevolg van het toegepaste beheer. Een sterke reductie van de bomen heeft waarschijnlijk geleid tot een afname in de noordelijke heidevelden. De ontwikkeling in het Gooi past in de landelijk trend volgens de SOVON index die tussen 1990 en 2008 een lichte toename met ongeveer 30 % laat zien.

6. Conclusies

6.1. Biotopen

Figuur 5 Optimale biotoop van de drie heidesoorten

De drie onderzochte soorten zijn in hun verspreiding in het Gooi bijna volledig gebonden aan de heideterreinen. Het lijkt er op dat ze dezelfde eisen aan het biotoop stellen en voor de nestplaats klopt dit ook omdat de drie soorten nestelen op de grond in een polletje. Door een verschil in foerageer- en baltsgedrag hebben de soorten echter elk een eigen voorkeursbiotoop dat in Figuur 5 schematisch is weergegeven.

De Boomleeuwerik foerageert in korte tot zeer korte vegetatie. Dergelijke schrale vegetaties komen niet veel voor en de Boomleeuwerik is dan ook de meest schaarse van de drie Gooise heidevogelsoorten. De soort profiteert in het Gooi optimaal van het heidebeheer van plaggen en extensieve begrazing. Enige beschutting om zich bij gevaar in terug te trekken moet wel binnen bereik zijn. Bij te sterke voortschrijding van de vegetatieontwikkeling, zoals op de Laapersheide, verdwijnt de soort.

De Roodborsttapuit foerageert in lage tot middelhoge kruiden- en heidevegetatie en is het meest gebaat bij een structuurrijke vegetatie. Dit is het biotoop dat in bijna alle heidevelden in het Gooi te vinden is. Optimaal is de Tafelberg waar een sterke variatie is in vegetatie en bodemreliëf. Een boom her en der kan als uitkijkpost of vluchtplaats fungeren.

Voor de Boompieper is de aanwezigheid van bomen een absolute must en hij doet daarmee zijn naam eer aan. Toch is het een grondbroeder en er wordt ook voornamelijk op de grond gefoerageerd. De Boompieper wil echter zijn baltsvlucht starten vanuit een boomtop en ook bij gevaar wil hij kunnen vluchten in een boom. Veel bomen heeft de soort niet nodig. Dit zien we het meest duidelijk in de Groeve Oostermeent, waar ongeveer tien jaar geleden nagenoeg alle berken gerooid zijn in het kader van het heidebeheer. De enkele groepen berken die er zijn blijven staan, zijn echter voldoende voor 3 territoria van de Boompieper.

6.2. Beheer

Zoals R. Hofmeester(2010) al opmerkte "zal het niet makkelijk zijn om maatregelen te treffen die de ontwikkeling van de soorten nog verder bevorderen".

Het succes van het beheer van GNR voor de Gooise heidevogelsoorten blijkt wel uit het feit dat ongeveer 95% van de Roodborsttapuiten en Boomleeuweriken binnen de grenzen van de natuurreservaten van het GNR broeden. Slechts 6 territoria van de Roodborsttapuit en 6 van de Boompieper zijn buiten de GNR-gebieden gevestigd, met name in de randgebieden van het Naardermeer die in beheer zijn bij Natuurmonumenten. De Boomleeuwerik broedt zelfs voor de volle 100 % binnen de reservaatgrenzen van het GNR!

De eisen van de ene soort kunnen strijdig zijn met die van de andere soort. Voortgaande vegetatieontwikkeling is gunstig voor de Roodborsttapuit maar juist niet voor de Boomleeuwerik.

Figuur 6 Van mei tot september zijn de uitgevlogen Roodborsttapuiten te zien. (foto Kees Nigtevecht)

Uiteraard is het beheer van GNR ook niet uitsluitend gericht op het maximaliseren van de hier onderzochte soorten, maar op een breder scala aan planten en dieren. De beste optie om voor meerdere soorten gunstige voorwaarden te scheppen is om zo veel mogelijk heterogeniteit te bevorderen door het continueren van het beheer van kleinschalig plaggen, selectief struweel laten staan, open houden van zandige plekken en extensieve begrazing. Een gemakkelijke winst kan worden behaald door in de grote heideterreinen te zorgen dat er verspreid enkele bomen blijven staan of zich kunnen ontwikkelen. Voor de Boompieper is dit een absolute voorwaarde om zich te vestigen en ook de andere twee soorten waarderen zo'n solitaire boom als uitvalsbasis voor een zangvlucht of als vluchtplaats.

6.3. Het gebruik van internet

Het volgend tabelletje geeft enkele statistische gegevens van de waarnemingen die via internet.

	Roodborsttapuit	Boomleeuwerik	Boompieper	Totaal
Totaal aantal waarnemingen	817	264	457	1538
- Via waarneming.nl	616	198	362	1176 ³
- Via vwggooi.nl	201	66	95	362 ⁴
Datum eerste waarneming	1 maart	1 januari	14 maart	
Datum laatste waarneming ⁵	24 oktober	4 oktober	5 oktober	

De meeste waarnemingen zijn binnengekomen via waarneming.nl. Een deel van deze waarnemingen is ingezonden naar aanleiding van het eerder genoemde verzoek om waarnemingen in te zenden, maar de meeste zullen afkomstig zijn van de vaste groep die gewend is om hun waarnemingen via waarneming.nl op te sturen.

Verder zien we dat veel waarnemingen afkomstig zijn van R. Hofmeester en de schrijver van dit rapport. Zonder deze waarnemingen zou het aantal territoria ca 30 % lager zijn uitgevallen. Deze reductie zou met name zwaar doorwerken in de gebieden met een lage waarneemfrequentie.

In 2009 was de Boomklever de vogel van het jaar van de VWG en in dat kader zijn ook waarnemingen uitgewerkt, vergelijkbaar zoals dit nu voor de Gooise heidevogelsoorten is gebeurd. F. van Klaveren (2009) heeft de gegevens bewerkt en concludeert dat op deze manier de verspreiding heel goed is te bepalen maar dat in gebieden met hoge dichtheden de berekende dichtheid te laag uitvalt omdat het aantal waarnemingen onvoldoende is. Waarnemers geven vooral de roepende vogels in de periferie van het gebied door via internet. Men wil over het algemeen zo veel mogelijk soorten scoren en is minder in het aantal geïnteresseerd.

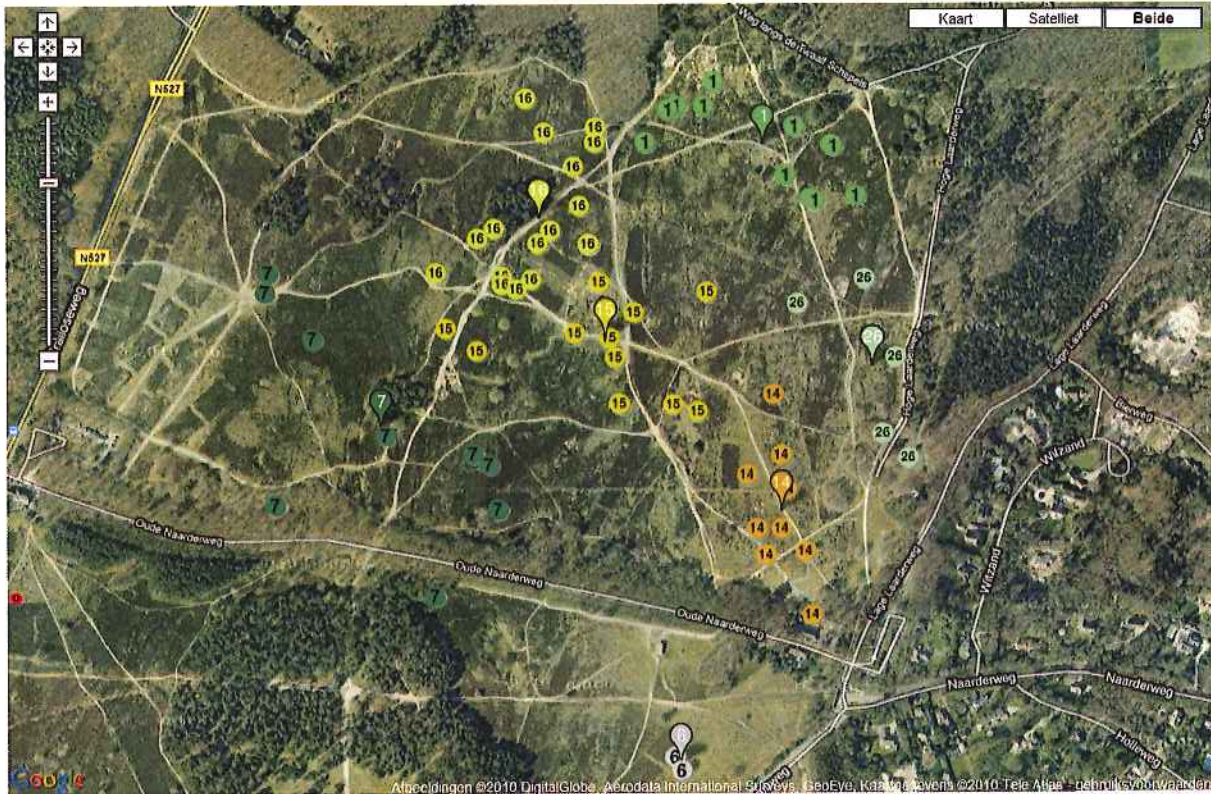
³ Waarvan 521 waarnemingen van R. Hofmeester

⁴ Waarvan 117 waarnemingen van D. Prop

⁵ Op het moment van schrijven van dit rapport dd 24 oktober 2010

Roodborsttapuit, Boomleeuwerik en Boompieper in Gooi en Vechtstreek in 2010

Eenzelfde effect treedt ook op bij de Roodborsttapuit en Boomleeuwerik ware het niet dat de gebieden met hoge dichtheden minimaal eenmaal door R. Hofmeester en de schrijver van dit rapport zijn geïnventariseerd zodat het effect van ondertelling niet optreedt. Als deze aanvullende tellingen achterwege gebleven waren, dan zou het aantal gemiddeld 30 % lager zijn uitgevallen. Bij de Boomleeuwerik waren deze aanvullende bezoeken overigens minder noodzakelijk. Door de verdragende zang en de relatief grote territoria kan hier een goede berekening worden gemaakt op basis van alle losse waarnemingen

Figuur 7 De berekende territoria van de Boomleeuwerik op de Tafelberg en Blaricummerheide met behulp van www.broedvogelkartering.nl. Elk territorium heeft een eigen kleur. Het centrum van het territorium wordt door het druppelvormig symbool weergegeven.

Geconcludeerd kan worden dat het verzamelen en verwerken van de waarnemingen via internet een goed methode is om de verspreiding van de soorten te bepalen en om verschillen tussen de jaren te monitoren maar dat er voor een betrouwbare berekening van de territoria aanvullende waarnemingen noodzakelijk zijn en goede terreinkennis noodzakelijk is van degene die de gegevens uitwerkt. In 2010 is aan deze voorwaarde voldaan zodat de gepresenteerde resultaten een redelijk hoge mate van nauwkeurigheid hebben.

7. Geraadpleegde bronnen

- van Dijk, A.J., 2004. Handleiding Broedvogel Monitoring Project (Broedvogelinventarisatie in proefvlakken) SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek Ubbergen.
- Hofmeester, R., 2010. Voorkomen en verspreiding van Roodborsttapuit, Boomleeuwerik en Boompieper in de Gooise heidegebieden, een verkenning 2009. Goois Natuurreservaat en Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken uitgave 184.
- Jonkers, D. , R. Kole & J. Taapken, 1987. Vogels tussen Vecht en Eem. Avifauna van het Gooi, de Vechtstreek en de Eempolders. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken
- Klaveren, F., 2009. Boomklevers in het Gooi. De Korhaan nummer 5
- Lok, J. Boompieper *Anthus trivialis* in SOVON Vogelonderzoek 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. Nederlandse fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland Leiden
- Prop, D., J. Mooij & P. Spoorenberg, 2010. SOVON broedvogelkartering via internet. Het Vogeljaar 2010-2.
- SOVON, Indexen broedvogels t/m 2008; Netwerk Ecologische Monitoring, SOVON Vogelonderzoek Nederland & CBS, www.sovon.nl.

